

ПРИЧА „ДНЕВНИКА“

Прича о зубу

Зоран Ђерић

Нема га више. Слава му!
Истина, није отишао добровољно. Морао сам да га се решим. Наносио ми је бол, ипак, његов одлазак ми је тешко пао. Ишчупала су га клешта. Вешта зубарска рука шчепала га је за врат, смрската круну и ишчупала му корен.



Живео је 57 година, у мојој усној дупљи, усађен у горњој вилици. Био је централни секутић. Наследио је свог млечног претходника, који се у мојој вилици појавио први, већ после шест месеци. Он се појавио други, после седам година, када ми је, сад више не знам како, млечни секутић испао. Ништа нисам знао о њему и нисам желео да знам док он то није пожелело. Најпре је почео да ми прави каријес, а потом и друге проблеме. Више пута сам га поправљао. Није желео да остане на томе. Морао сам да га покријем пломбом. То дентално пуњење није дуго обављало своју функцију. Морфологија недостајуге зубне структуре услед каријеса, после неколико година, морала је да подлегне брушењу крунице и стављању зубне навлаке. Та навлака ме је служила двадесет година. Обишла је са мном пола Европе. Пробала је многе специјалитете, и топле и хладне. Испила пива и вотку, сведочила мојим пијанствима и задовољствима. Нисам водио рачуна о њој. Нисам је штедео. Гризао сам, откидао комаде меса, сланине, сира и јабука (оне су дефинитивно моје омиљено воће). Волео сам шпагете *al dente*, идеалну конзистенцију тестенине, као и пиринач, који се кратко кува да буде чврст за залагај. Јео сам крупним залагајима, халапљиво, нисам много жвакао, гутао сам храну.

Пет година сам живео и радио у Пољској. Много тога сам узимао на зуб. Више пута сам био у ситуацији и да добијем по зубима. Једном је то било врло озбиљно. Враћао сам се у Србију, у Нови Сад, за Католични божић. Имао сам воз из Кракова за Будимпешту у поноћ. Претходно сам стигао из Лођа, оставио кофере у станичној чекаоници и провео поподне и вече у Кракову. То сам већ радио више пута, откако сам у Пољској. Готово рутински, када бих изашао из лођског воза, одлазио бих до станичне чекаонице и остављао своје кофере у неком од слободних ормана, закључавао га, узимао кључ и носио га са собом у град. По повратку на станицу, откључавао бих орман, вадио кофере и одлазио до свог воза. Тако сам учинио и овог пута.

У то време, Пољска још није била део Европе, на свим железничким станицама, у чекаоницама и на перонима, мувале су се скитнице, џепароши и пијанци. Примећивао сам их, као што су и они примећивали мене. По коферима су могли да претпоставе да сам путник, а можда и странац, тако да сам им тим био интересантнији. Често би ми прилазили и тражили злоте. Када сам тог поподнева стигао у Краков, на станици сам приметио једног таквог. И он је приметио мене, пратио ме је погледом до ормана, гледао док сам остављао кофере и одлазио у град. Сачекао ме на станици, при повратку, а пре мог уласка у воз за Будимпешту. Није ми прилазио, мада сам приметио његов поглед. Пожурио сам да се смејем у свој купе. Нашао сам га, био је празан, као и већина купеа у том поноћном возу. Сместио сам се на своје седиште, претходно подигавши кофере на носаче изнад.

Пре него што је воз кренуо, одједном се у мом купеу створио тип из чекаонице. Ушао је и спустио се на седиште преко пута мене. Није рекао ништа. Направио се као да спава. Осетио сам задах алкохола. Није ми било свеједно, јер сам читао у пољским новинама да је било случајева када су скитнице упадале у возове, отимале што се могло отети, а понекад и избацивале путнике из воза. Гледао сам у свог сапутника, одмеравао га, размишљао о његовом следећем потезу. Претпостављао сам да ће сачекати да заспа и покушати да ме покраде. Нисам имао много, али то ми је било све што сам имао, уштеда од плата, претворена у немачке марке, које су тад код нас биле на цени. Пред пут бих све што имам подизао у банци и мењао у марке, јер код нас тад још није било банкомата. Пасош и возну карту сам држао у десном џепу, а новчаник у левом, сакоа који сам носио на себи и нисам га скидао у возу.

Пијанца је у једном тренутку устао и угасио светло у купеу. И вратио се на седиште. Претрнуо сам. У следећем тренутку светло је поново синуло. На вратима се појавио кондуктер и затражио наше карте. Ја сам му своју дао. Он је погледао, захвалио ми се и вратио ми је. Мој сапутник се правдо да спава. Кондуктер, неки младић, снажан и јустар, продрмсао га је и затражио возну карту. Без успеха. Вероватно је већ имао сличне сусрете, па није ни мало оклевао, зграбио је мог сапутника, који се опирао и нешто гуњао, и изгурвао га у ходник, а потом, колико сам успео да приметим, и дегажирао из воза, просто га избацивши на врата. Воз је био већ одмакао од станице, мада још није убрзао, тако да је овај „слепи путник“ испао напоље и скотрљао се поред пруге. Мени је лакнуло што сам га се ослободио и што није дошло до неког инцидента, са мном као жртвом. Млади кондуктер је касније навратио, извињавао ми се због мог нежељеног сапутника и оправдавао свој поступак. Ја сам му се захвалио на томе и тек тада сам, а већ је поноћ давно прошла, осетио олакшање и могао да се препустим дремању, јер је купе био само мој, без пијаног посетиоца и опасности по мој живот, или само џеп. Прошло је пуно времена од када ме је тај пијани несрећник узео на зуб, а ја се и даље присећам тог догађаја са кнедлом у грлу. ■

ИНТЕРВЈУ: НЕБОЈША ЧОНКИЋ ЧОНТА, ПАНКПРОФЕСОР

Нигде више нема бунтовничке музике

Небојша Чонкић Чонта, први фронтмен „Пекиншке патке“ с краја седамдесетих година прошлог века, већ је дужи од три деценије у Канади, али је оставио неизбрисив траг и у музичкој и у урбаној историји Новог Сада као чувени „панк професор“...

– Препознатљивости „Пекиншке патке“, али и самом пропагирању панка и његовој популаризацији у ондашњој држави, прилично је помогло управо то што сам био млади професор електротехнике у средњој школи – испричао нам је Чонта током свог прекоокеанског излета у родни град. – Дакле, нисам био „лик с дна кафе“, већ неко ко је завршио озбиљан факултет. Чак сам имао пуну подршку директора школе и већине колега – све док се „службе“ нису за нас почеле интересовати. А ми смо заправо у ту панк авантуру кренули из чистог зезања. И мислили смо да ако икада издамо синглицу и скупимо више од 100 посетилаца на неком концерту, да ће то бити – до ј...

● **И онда неки момци у Мађарској заврше на вишегодишњој робији јер су свирали песме „Пекиншке патке“?**

– Стварно ништа нисмо знали о ситуацији у нашем северном комшилуку. Можда је требало да нас интересује, али... Тек касније је до нас дошло да је извесни бенд CPg – *Come on Punk Group* – настао јер су четири момка некако дошли у посед „Плитке поезије“, нашег првог албума. И толико су се њим одушевили да су основали панк групу и онда три ствари „Пекиншке патке“ – „Подеримо рок“, „Бела шљива“ и „Кратковиди магарцац“ – свирали на свим својим кон-



Фото: М. Стајић

далачки бунт окренули у правцу борбе против лоше музике, ондашњег фенсераја и тога што је владала суша на плану секса (смех). И то је успело. Истина, због другог албума „Страх од монотоније“ Маре (басиста Маринко Вукмановић, прим. аут) је завршио на информативном разговору – мада не знам зашто он а не ја. Тек, питали су ко су нам те „Сиве еминенције“ и „чуvari двоструког морала“ и шта нам значи „Апатија“ која затвара албум. Али се Маре из свега фино извукао причама да су то све љубавне песме, а биће да ни „друговима“ више није било толико стало да истерују мак на конач.

● **Колико заиста има истине у томе да је Стане Доланц, неко време први југословенски полицајац, због „Пекиншке патке“ једног војвођанског политичара упитао: Где си, панкеру?**

– Питао је Стеву Дорњског. „Лето на Ади“ је крајем седамдесетих била најгледанија телевизијска емисија у СФРЈ. И ми смо 1979. у тој емисији, на сплаву, одсвирали „Подеримо рок“, први пут се представљајући ширем југословенском аудиторијуму. Али на том сплаву су били и наши обожаваоци, што Новосађани што ови из Београда, и толико су заједно с нама скакали, да се умало нисмо преврнули. Е сад, можеш замислити тај шок просечног Југословена крај малог екрана. У сваком случају, наводно је већ сутрадан Доланц у разговору са Дорњским изговорио то сада легендарно – Где си, панкеру? Ако и није тачно, одлична је фора.

● **Да ли су Вас у то време заиста сматрали некаком потенцијалном претњом?**

– Јесу. С тим што мислим да су на нас заправо гледали као на некакве ултрапаметне подривача система који то не раде директно, већ „из корнера“. Ваљда нас зато и нису одмах угазили, али је чињеница да, рецимо, годину дана нисмо могли да јавно наступимо нигде у Новом Саду, као и да смо оба албума објавили у загребачком „Југотону“. А и онај данас легендарни спот, који је снимљен у излогу Норка за потребе ТВ Нови Сад, чак 13 година је провео у панкеру. Иначе, да је тај спот отишао у етар и емитовао се широм СФРЈ, па ми бисмо продали „Плитке поезије“ бар пет пута више, можда чак по тиражу били раме уз раме са „Рибљом чорбом“ и „Азром“.

● **Има ли данас панк још смисла?**

– Можда и више него пре. И не говорим само о овдашњој сцени, где владају турбофолкери. Данас генерално више нема бунтовничке музике, све је глобализовано, „мејнстримизовано“. У целом свету нема чак више ни правог рокенрола, односно има га јако мало и практично је маргинализован. Па, на највеће фестивале вам више од половине „хедлајнера“ долази са USB-ом. Стање је с... али нећемо псовати у интервјуу (смех)...

Ни времена ни екипе

● **Због чега нисте и у Канади бар делом остали у музичким водама?**

– У почетку сам тамо разносио пице а после сам се ипак вратио струци и већ скоро четврт века сам професор на државном колеџу Сенека у Торонту где предајем базе података. А зашто сам тамо баталио музику – одговор се вероватно крије у чињеници да је емиграција сама по себи тешка работа, јер требало се етаблирати у потпуно другачијем координатном систему, тако да сам се пре свега посветио професији и породици. Дакле, није било ни времена а реално ни праве екипе да бих покренуо неку нову причу.

цертима, с тим што су их препевали на мађарски. На крају су двојица због промовисања панка и антикомунизма добили по две године робије; трећи је побегао у Немачку па се вратио тек кад је пао Берлински зид, а четврти, будући да је био малолетан, упућен је у камп за пресваспитавање и тамо је провео три месеца. После када смо се Бале (Зоран Булатовић, гитариста из друге фазе „Пекиншке патке“, прим. аут) и ја с њима свирали у Мађарској, гледали су у нас као у Зевса и Јупитера, а требало је да ми њих тако гледамо – јер ја не бих у затвору издржао две године због било чега а камоли музике...

● **Руку на срце, тешко да би се у текстовима песама „Пекиншке патке“ могла наћи било каква политичка субverzija?**

– Искрено, од самог почетка сам говорио да ми не смемо на тај начин стављати прст у око политици, јер ми нисмо у Словенији. Да смо у то време ми овде, као тамо „Панкрти“, певали „Не рачунајте з нами“, завршили бисмо у бајбоку, а вероватно би пао и који пендрек по бубрезима. Тако да смо ми тај неки мла-

ПРИЧА О КЊИГАМА

Берза за изнајмљивање главних јунака

Пише: Ђорђе Писарев



Како је оно својевремено певао сјајни, луцидни маштар Душко Трифунковић: главни јунак једне књиге дошао ми да се жали, дивно беше главним бити док ме нису прочитали: сазнали су моје мане, моје тајне моје туге, покидали неке стране и “пошли да траже друге”.

Хватајући се, као списатељске сламке, “аксиома” да “моја машта трпи свашта”, зашто би било тешко замислити ситуацију у којој је млади писац, коме је затребао јунакиња за љубавни роман који је намерио да напише, да би тако у најскорије време обезбедио бесмртност за своје будуће дело, па и себе, на Берзи рада код виспреног, вештог агента за главне јунаке књига, затражио да купи слободну, тренутно неангажовану јунакињу која је млада, лепа, скоро па заносна, и која тренутно у доколици дремка држећи у рукама већ увели букетић ружа које јој је покљонио заљубљени вереник из предходне књиге у којој је имала главну ролу...

Пошто је изнајмљивање, на једно годину дана, док (бесмртну) књигу не напишем?

Ах, одабрали сте скупу робу: то је Шекспирова Јулија, њена је тарифа висока и ту ценкања нема – једва је дочекао вешти агент.

Хм – промрси сумњичави, скептични писац прилично празничних упева – зар Јулија није умрла?

Јесте преминула код Шекспира, али у вашој књизи креће испочетка; платите и ваша је, на годину дана.

Платићу, кад су писци били циције – промрси писац.

А Ромео?

Шта је с њим, он ми не треба, измислићу сам мушког јунака.

Нажалост, морате и њега изнајмити, они иду “у пакету”. И наравно – додао је виспирни и вешти агент за изнајмљивање главних јунака будућих књига – ради

заштите интегритета и идентитета личности, да не кажем политичке коректности, Ромео и Јулија морају у вашем рукопису да се појаве под својим именима.

Па јел то онда и ја морам да се потпишем као Шекспир? – узвикну изнервирани писац решивши да се остави залудног посла и да оде негде у унутрашњост Србије, подигне велики пластеник и почне да гаји паприку, ону “жуту, али љуту”!

(Друже, помисли у себи агент-трговац, да будеш Шекспир? Дало би се и то средити али, немаш ти те паре.)

Тако би се, онда, у овако замишљеној хипотетичкој (уметничкој?) ситуацији, могло десити да се у истом поглављу романа појаве Давид Коперфилд, Воланд, Ромео и Дон Кихот, то јест Дулчинеја, Ема Бовари, Јулија и Ана Карењина.

Ала би то било занимљиво!

А тек како би се звале све те будуће књиге: “Том Сојер и Хари Потер”, “Дон Твист”, “Оливер Кихот”, “Јади младог Коперфилда”, “Хаклбери Фин и ватрени пехар”...

А шта би се тек десило када би постојала Берза литерарних топоса: “Тихи Соларис”, “Роман о Александрији” “Лондонски квартет”, “У Маконду ништа ново”?

Јунаке који се потуцају од немира до недрага, од књиге до књиге, нико ништа и не пита. Шта да се ради, ту помоћи нема, живот јунака је одређен и ограничен границама романа па сад шта ти је судбина (писци!) доделила, односно одредила. Иако би било занимљиво када би они могли да бирају: да сами себи, већ према сензибилитету, одаберу неку лепшу, примеренију књигу. Баш као што се у једној епизоди стрипа “Корто Малтезе” Хуга Прата, појављује врт у који само треба закорачити: с друге стране јунака чека друга прича.

Све је ово, на крају крајева, тј. на крају познате стварности, само “санак пусти”, што се десило и оном рибарчету из песме Бранка Радичевића.

Или није? ■

СЛУЧАЈ ДОБРИЦА ЋОСИЋ: ДЕОБЕ (1)

Истина о човјеку

Јован Делић



Добрица Ћосић је после Корена (1954) имао озбиљну стваралачку кризу. Био је исцрпљен од рада на роману, а показало се да још нема снаге за мега пројекат од 10-12 романа, којима би спојио вријеме исприповиједано у *Коренима* са својим временом и премрежио 20. вијек. Одустао је од започетог романа под радним насловом *Рат*, који је требало да тематизује Први светски рат, и вратио се, по наговору супруге Божице, “своме рату”, односно теми четништва: започео је у првој половини 1955. године рад на роману под радним насловом *Нож*, са алтернативним варијантама *Немоћ* и *Ослобођење*. Отуда и посвета: “Последњем болу брата Радослава”. Њега је, “односно нож”.

Тек при крају рада на роману, изгледа крајем 1959, или чак 1960. године, посрећно му се наслов *Деобе*, који се, попут наслова *Сеобе* Милоша Црњанског, показао судбинским за дочаравање историје српског народа и утврдио се као архетип. На тексту романа *Деобе* радио је од прве половине 1955. до 26. новембра 1960. године – безмало шест година, а ако се дода и праћење штампања, онда и свих седам. Уложена је огромна енергија у овај роман и добар комад живота у најбољим годинама. Дакле, *Нож* је првобитни наслов романа и лајтмотив који се кроз цио роман провлачи. Он је архетип и сим-

множини тај наслов пренесен на корице књиге. Тема романа је четништво у Србији у Другом светском рату. Основно осјећање јесте страх свих од свега, свакога и свачега. Писати о четништву значи отворити очи за човјека, идеолошког непријатеља, напустивши сужени поглед којим се идеолошки непријатељ нишани. Једино се широким погледом, изнад идеолошких ограничења, може доспјети до истине с друге стране барикаде. До те истине се долази уживљавањем у душу непријатеља и дочаравањем ликова и догађаја из његове перспективе, његовим гласом и са његове тачке гледишта, а то значи – увођењем вишегласја и полиперспективизма у роман. Мало је вјероватно да је Ћосић у периоду 1955-1960. могао знати за Михаила Бахтина и за његову теорију полифонијског романа, али он користи термин *полифонија*, до којег је дошао, вјероватно, преко музике као уметничког идеала. Полиперспективизам, вишегласје и доживљени говор

Ћосић је освојио већ у *Коренима*. *Дневник Деоба* сведочи колика је снага пишчевог уживљавања: плакао је пишући роман, потресен судбинама и несрећама својих непријатеља. Издају треба проклетти, али непријатеља – човјека мораш вољети, и у њега се уживљавати, ако хоћеш да га изнутра увјерљиво дочараш – то је Ћосићева ауторска позиција. Писац мора да изнутра разумије човјека који чини зло.

Ћосић открива да је људско зло његова доминантна романсијерска преокупација. Зато писати о рату значи писати о “човековом поразу”, о људском – “нашем клању”. Писање о “своме рату” јесте писање о своме страху. Писац је фасциниран сазнањем колико мало човјеку треба да постане злочинац и како наизглед “мирни” људи у рату постану звијери.

У односу на *Корене*, роман *Деобе* био мање лирски и поетски, а више ослоњен на “вертикалу по дубини”, ослобођен плитке, површне реалности. Роман је, дакле, супротстављен социјалистичком реализму и усмјерен на модерну европску прозу, односно на традицију такзваног “психолошког романа”, и избјегао би претјерану лиризацију и поетизацију. *Деобе* откривају “истину о човеку” која није идеолошка, већ је психолошка и дубинска, изнад идеолошке и моралне

ХОМО ПОЕТИКУС

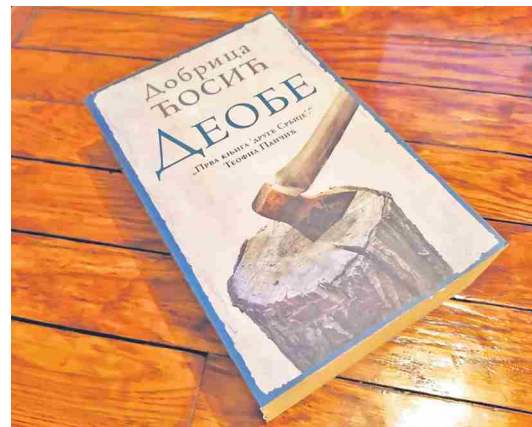
Злочин у радној соби

Недељко Терзић



Ноћас су са нашег кухињског стола покрали моје риме, метафоре и скице за књижевну критику, скратили су моје слоге, дописали неколико самогласника, исписали задате теме, гомилу непознатих речи сручили на хартију, за исправке су ми оставили непровидне наочаре, нису ми дали мира до зоре уништавајући самобрисом све што сам претходне ноћи написао. На мом ноћном радном столу, већ ујутро женске руке спремају јела, сервирају домаће специјалитете, по рецепту из народне кухиње, здраву храну да органи не оболе, са јужних падина нашег воћњака обиље јужног воћа на нашем заједничком радном столу. Вечерас ћу се закључати, писати до тоталног премора нећу се потписивати јер хоће да ми украду и име. Навућићу застор на прозор до улице, у окну сам пре неку ноћ приметрио покушаје промена црта на мом лицу.

из рукописа



истине. Ваља досегнути истину коју ће видјети наши потомци. Да би је досегао, писац треба да одбаци идеолошке и психолошке факторе који га ограничавају да слободно пише о човјеку губитнику.

Истина о човјеку се не може сазнати само из његових поступака, већ из “стања свести” и прије и после тих поступака. “Стање свести” подразумемијева и дочаравање осјећања. То “стање свести” није статично, већ је драматично динамично – драма свијести. Роман би, на свом путу до истине о човјеку, требало да дочара и прати “драму свести” књижевних јунака. Писац је свјесно тежио ка драмској напетости и низу сукоба у роману – на честој драматизацији романа. То је често драма свијести, али и драма сукоба међу јунацима. Ћосић поједина поглавља романа сасвим приближава драмској форми. Он је тежио јединству “драме свести” и драме историје, што је специфично својство његовог књижевног дара. ■

